

Az ének válsága

Tasnády Erika

„Legyen a zene mindenkié”. Mindannyian ismerjük e Kodály-i jelmondatot. A mai állapotokkal összehasonlítva egyértelmű, hogy olyan korban hangzott ez el, amikor a zene még a mindenkié volt. Nem is olyan régen minden társadalmi réteg élt valamilyen zenei nyelvvel; a közös, a csoportok, tagjai által ismert dalkincs kohéziós erőként működött. Napjaink modern társadalmában az emberek már ritkán énekelnek, énekkészletük szegényes. Az éneklés elsősorban a specialisták eszközévé válik. Aki tehát énekel, az előbb vagy utóbb színpadra is viszi tudományát.

Franciaországi statisztikák szerint az Airbus illetve a fegyvergyártók megrendelőinek száma nőtt az utóbbi időkben: a válság jelei tehát nem érzékelhetők ezen a téren.

A kulturális életben viszont, a már évek óta hangoztatott krízishelyzet ürügyén Európa-szerte leépítenek, csökkentenek, megszüntetnek... Már közhelynek számít az, hogy mindig „a kultúra húzza a rövidebbet”. A zenetanításra általában kevesebb pénzt szán a kulturpolitika, mint például az informatikai nevelésre.

Vajon valóban a gazdasági válság volna-e az oka annak, hogy csökken a zenetanári állások száma?

Talán érdemes lenne más szemszögből is megvizsgálnunk ezt a kérdést. Nem azért alakul-e így a helyzet, mert bizonyos kultúrterületekhez „büntetlenül” lehet nyúlni? A zenei nevelés igénye nem általános a mai európai társadalmakban. Egy Kodály-i hangvételi kultúrpolitikával esetleg lehetne valamit változtatni a helyzeten. De a mindenkori kulturpolitika valószínűleg a társadalmi habitusok, igények, elvárások fokmérője is.

A modern társadalomból kikopott a spontán egyéni-, illetve szociális éneklés, a nyugat-európai társadalomban már nem is tartozik az alapvető kommunikációs eszközök közé. A gyerekek jó részének egyáltalán nincsenek énekes élményeik. A magyar városi társadalom a nyugati lépteinek nyomán halad. Valószínűleg a mai társadalom szerkezetében, az egyének közötti viszonyokban, az életvitelben kell keresnünk az okokat.

Hagyományőrző erdélyi, mezőségi falvakban végzett gyűjtéseim során arra kerestem választ, hogy miért maradt el napjainkra az éneklés falusi környezetben? Mi lehetett az éneklés társadalmi funkciója és miért szűnt az meg, esetleg mi vette át a helyét?

A hagyományos társadalmakban az éneklésnek is jól meghatározott szokásrendszere volt. Nemek és korosztályok szerint változhatott az éneklés helye, az ismert vagy/és énekelt repertoár. A deviáns egyének ismérve volt többek között az éneklési szokások, -tabuk be nem tartása is.

Ha jó énekesek felől érdeklődöm a Mezőségen, általában csak férfiakról számolnak be: ők voltak azok, akiknek nótája minden este felhangzott a falu utcáin, munkából hazatérőben. A nótás kedvű legény- illetve férfiember a táncban is kiengedhette a hangját, őt ezért a falu társadalma pozitívan ítélte meg. A nőkről ez már nem mondható el. A táncban, közös éneklésben általában szerényen illett a férfiak mellé állniuk. Az ő hangjuk a templomban hallatszott leginkább. A fonóban, tollfosztóban, vagy kalákák alkalmával énekeltek ugyan, mégsem volt ugyanolyan „jó énekes”-i presztízsük, mint a férfiaknak.

A hagyományos éneklési alkalmak megszűntével az éneklés teret veszített. A nótás kedvű asszonyoknak faluhelyen azért ma is jobb zárt ajtók mögött énekelniük, különben tarthatnak a falu szájától.

A népzene, miként a -táncot is gyakran írják le olyan jelrendszerként, mely, mint az anyanyelv, szocializáció során, imitáció útján sajátítható el. Az éneklési technika, az éneklés esztétikája egy adott társadalom normarendszerének felel meg.

Történtek már kísérletek arra is, hogy a zenét, mint konkrét, megfejthető tartalmat, hangulatot kifejező jelrendszert írják le. Valószínűleg a zenei jelrendszernek csak igen kis része fejthető meg denotatív jelként, rengeteg viszont a konnotatív elem a rendszerben.

Ez utóbbiban fejeződik ki a stílus, a hovatarozás. A zenék, énekek, eredeti közegükből kiemelve már nem működhetnek konnotatív jelrendszerként. Korunk kultúramentési kísérletként bemutatott kultúrpolitikai eljárása a patrimonializáció. A népzene, népdal is közkiocsé lesz e folyamat révén. De az eredeti konnotatív jelrendszert nagyon nehéz lenne átvinni az új énekfogyasztó társadalomba. Már csak, H. Bausinger kifejezésével élve, megmerevedett formákként élhetnek tovább ideig-óráig. A rengeteg mikro-társadalomra széteső, modern, városi társadalom már nem rendelkezik egy olyan zenei jelrendszerrel, amelyet tagjai többsége megért és elfogad (mint például az operett a 20. század elején).

Falun lassan megszűntek a hagyományos éneklési alkalmak, városban csak ritkán van idejük kialakulni. Az éneklés már csak ritkán kapcsol össze közösségeket. Pedig a spontán éneklés közösségteremtő ereje nyilvánvaló, jó példaként említhetnők erre a stadionok szurkoló-rigmusait.

Az éneklés az ember alapvető kommunikációs eszköztárába tartozott még nemrég, alapvető emberi szükségletet elégített ki. Tehetne-e valamit az iskolai nevelés az éneklés társadalmi funkciójának életben tartására? A válság áldozata volna-e mégis a zenei nevelés?